

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
NAVOIY DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI**

**“ZAMONAVIY TARIX FANI
METODOLOGIYASINING
DOLZARB MUAMMOLARI”**

**mavzusidagi
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYA**

MATERIALLARI

(2021-yil 24-mart)

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
NAVOIY DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
TARIX FAKULTETI
TARIX O‘QITISH METODIKASI KAFEDRASI**

**ZAMONAVIY TARIX FANI METODOLOGIYASINING
DOLZARB MUAMMOLARI**

mavzusidagi

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari

2021-yil 24-mart

NAVOIY-2021

ZAMONAVIY TARIX FANI METODOLOGIYASINING DOLZARB MUAMMOLARI

*Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari- Navoiy,
NavDPI 2021-yil. 276 bet.*

Ushbu konferensiya materiallari 2021-yil 24-mart kuni Navoiy davlat pedagogika institutida O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 2-martdagi “O‘zbekiston Respublikasida 2021-yilda xalqaro va respublika miqyosida o‘tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnikaviy anjumanlar to‘g‘risida”gi 76-f-sonli farmoyishiga asosan o‘tkazilgan “Zamonaviy tarix fani metodologiyasining dolzarb muammolari” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallaridan iborat.

Konferensiya materiallari tarix fani metodologiyasi fani hamda tarix o‘qitish metodikasi fani o‘qituvchilari va boshqa qiziquvchilar uchun mo‘ljallangan.

Mas’ul muharrir: B.Sobirov

Ilmiy muharrir: R.Rajabov

**Taqrizchilar: G‘.Temirov
A.Aminova**

**Tahrir haya’ti: R.N.Tolibov, U.O.Narzullayev, Sh.Xoliqulova
S.I.Hamroyeva, F.I.Shirinova, A.Egamberdiyeva
Sh.E.Toshturov, J.A.Mustafojev**

Ilmiy-amaliy konferensiya materiallari to‘plamida berilgan tarixiy ma’lumotlar va chiqarilgan xulosalarning haqqoniyligiga mualliflar javobgar.

© *Navoiy davlat pedagogika instituti – 2021*

komil inson sifatida tarbiyalanib boradilar. Eng muhimi badiiy tarixiy asarlar yozhlarda insoniylik fazilatlarini qaror toptirishga, hayotda o'z o'rnini topishiga, ajdodlarimiz merosiga hurmat bilan qarashga, ulardek faoliyat yuritish, sezgir va hushyor bo'lishga, Vatan mustaqilligini mustahkamlash ushuni yonib yashashga yordam beradi. Zero, ota-bobolarimiz merosini o'rgangan, ular qoldirgan qadriyatlar asosida tarbiyalangan shaxsni hech qachon bukib bo'lmaydi. Birinchi Prezidentimiz ta'kidlaganlaridek, "Tarixiy xotirasi mustahkam inson - irodali insondir"[4:12]

Foydalanilgan adabiyotlar

1. "(O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojatnomasi). /https://president.uz/uz/lists/view/4057.
2. Murodov G. Tarixiy romanda hujjatchilik. // O'zbek tili va adabiyoti. Jurnal, 1994, 4-son, 27-bet.
3. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolotlari. T.: „O'zbekiston“, 1997. 140-bet.
4. Karimov I.A. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. T.: "Sharq", 1998. 12-bet.

“БУХОРЧА” ВА “МАВРИГИ” МУСИҚИЙ ТУРКУМЛАРИ ТАДҚИҚОТЛАРИНИНГ ТАРИХИЙ, МАЪНАВИЙ – МАЪРИФИЙ АҲАМИЯТИ

Б.И.Мустафоев,

**Бухоро вилоят Х.Т.Х.Қ.Т.У.М.О.Х. маркази доценти,
педагогика фанлари номзоди.**

Миллий мусиқий фольклор асарларида миллатнинг маънавий-маърифий даражаси билан бирга унинг мазмунида халқимизнинг миллий урф-одатлари, анъаналари, қадриятлари ўзининг ифодасини топган. Зеро, “Тенгсиз маънавий бойлигимиз бўлмиш мумтоз санъат, халқ ижодининг нодир намуналарини асраб-авайлаш ва ривожлантириш, уни келгуси авлодга безавол етказиш” муҳим аҳамият касб этади[1].

Бухоро мусиқа санъати тарихи жуда қадимийдир. Шу узоқ тарихий тараққиёти давомида бой маънавий мерос “Бухорча” фольклор ва “Мавриги” мусиқий туркумлари жамланган. Бухоро фольклори локал белгиларига кўра алоҳида ўзига хосликларга эга. Бухоро мусиқий фольклорининг тарихини, табиатини, унинг ўзига хос хусусиятларини ўрганиш, тадқиқ этиш муаммолари эса ҳаминиш долзарб бўлиб келган.

Маълумки, “Бухорча” асосан бухороликлар орасида вужудга келиб, узоқ асрлар давомида халқ орасида ижро этилиб келган кўшиқлар туркуми саналса, “Мавриги” миграцион кўшиқ ва рақслардан таркиб топган гўзал санъат ҳосиласи бўлиб, маҳаллий ижрочиларнинг маҳорати туфайли сайқаланган халқ мусиқий асарларидир.

“Бухорча” ва “Мавриги” мусиқий тўпламларини фольклор санъати сифатида тадқиқ этиш, ўрганиш натижасида Бухоро фольклор кўшиқлари намуналари жамланиб, чоп этилган. Ушбу мусиқий туркумларнинг тарихи, илмий-назарий асослари ўрганилган.

Муסיқашуносликда “Бухорча” ва “Мавриги” туркумларига мансуб халқ кўшиқ ва рақсларини ўрганиш, кенг тадқиқ ҳамда тарғиб этиш ишлари Н.Миронов, Е.Романовская, И.Ақбаров, М.Ашрафий, Ф.Кароматов, Н.Нуржонов З.Тожиқова ва бошқа олимлар томонидан амалга оширилган. Бироқ, муаллифлар илмий-ижодий фаолиятлари давомида “Бухорча” ва “Мавриги” ашула ва рақс туркумидан айрим қисм ҳамда парчаларни-гина нотага кўчириш, уларнинг мусиқий-назарий жиҳатларини асослаш билан қифояланганлар, ҳолос.

XIX аср иккинчи ярми ва XX аср бошларига келиб “Бухорча” ашула ва рақс туркуми ўзига хос тарзда ривожланди. “Бухорча” миллий оилавий анъанавий маросимларда, хусусан тўй базмлари, суннат тўйларида кенг ижро этилиб келинган. “Бухорча” тароналари асосан халқ кўшиқларидан иборат бўлиб, унда шинавандалар кайфиятида тез таъсир этадиган лирик кўшиқларидан ташқари ҳазил-мutoйиба, шунингдек маросим, тўй соҳибаларига аталган мухаммасхонлик йўллари ҳам мавжуд.

“Бухорча” туркумининг мелодик тузилиши даромад, авж (миён авж), фурувард ва супоришлардан иборат бўлиб, унда мелодик-ритмик жиҳатлари аксарият уфор ва соқинома шаклида бўлиб, тузилишининг раван ва аниқлиги билан ажралиб туради.

Профессор Ф.Кароматов туркумдаги айрим намуналарини тартибга келтириб, “Ўзбек халқ муסיқаси” китобида лад хусусиятларига оид мулоҳазаларини батафсил баён этган[2.20].

1970-1990 йиллар Бухоро фольклор олимлари ижодида айниқса самарали бўлган. Профессор Охунжон Сафаров “Бухорча” ва “Мавриги” туркумлари”га хос кўшиқларни ёзиб ола бошлади ва рақслари табиатининг ўзига хос жиҳатлари, эстетик-бадиий моҳиятини ўрганишга киришди. Шулар асосида олим 1998 йилда “Гулистон” журналида (3-сон, 32-33-б.), “Бух.ДУ илмий ахбороти” да “Бухорча” рақсларининг жонўртгар жозибаси” (2000,1-сон, 19-22-б.) ва “Тафаккур” журналида “Бухорча” рақслар жозибаси” (2004, 3-сон, 116-117-б.) каби мақолаларини ёзиб эълон қилди[3.2].

2000 йилларга келиб, Бухоронинг тарихий мусиқий туркумлари тадқиқотига қизиқиш янада жиддийлашди. Шуниси муҳимки, фольклоршунос профессор Охунжон Сафаров раҳбарлигида муаллифлар гуруҳи ўттиз йилдан ортиқроқ вақт мобайнида “Бухороча” ва “Мавриги” мусиқий туркумлари ижро жараёнини кузатиб, фақат Бухорогагина хос ашула ва рақс туркумлари намуналарининг бир неча нусхаларини моҳир ижрочилар томонидан ижроларини таққослаб, ушбу туркумларнинг бадиий-эстетик моҳиятини асослаб, нота ва сўз матнларини чуқур таҳлил этиб, яхлит бир тўплаб сифатида шакллантирганлар. Натижада, 2005 йилда «Фан» нашриётидан О.Сафаров, О.Атоев, Ф.Тўраевларнинг “Бухороча” ва “Мавриги” тароналари китоби нашрдан чиқди. Аҳамиятли жиҳати шундаки, китобда нота ва матнлардан ташқари фақат Бухоро воҳасигагина хос икки мусиқий туркумнинг пайдо бўлиши ва шаклланиш тарихи, композицион таркиби, тараққиёт жараёнидага ижро ва ғоявий-бадиий хусусиятлари чуқур тадқиқ этилган[4, 3-4].

Бухоро фольклорининг ўзига хос хусусиятларидан яна бир жиҳати - икки халқнинг яшаш, турмуш тарзидаги муштарақлик - иккитиллилик, яъни ширу-шакарлик хусусиятида намоён бўлади. Шу боис, мусиқий фольклор асарларини тожик ва ўзбек тилларида ширу-шакар услубида айтиб кетаверишган ва бундай анъанада тил тўсиққа айланмаган. Бу эса халқлар орасида мусиқий туркумларнинг тарғиботида муҳим аҳамият касб этган.

Хуллас, Бухоро мусиқа фольклорининг тарихини ўрганиш, тадқиқ этиш ва тарғибот қилиш асносида бугунги кунда ёшлар маънавиятини тарбиялашда ушбу мерос намуналаридан самарали фойдаланиш, унинг мусиқий-педагогик имкониятларидан халқимизнинг аслий мусиқий сарчашмасидан баҳраманд этиш - мусиқа таълим-тарбияси соҳаси билан шуғулланаётган мутахассисларнинг асосий вазифаларидан биридир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. М. Мирзиёевнинг Халқаро бахшичилик санъати фестивали очилишига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи. “Халқ сўзи”, 2019. 7 апрель.
2. Кароматов Ф. Ўзбек мусиқа мероси XX аср. - Тошкент. Ғ.Ғулом нашриёти 1985. – Б. 20
3. Сафаров О. Бухорча рақсларнинг жонўртар жозибаси. – Бухоро. Бух.ДУ илмий ахбороти, 2000, 1-сон. Б 19-22.
4. Сафаров О., О. Атоев., Ф. Тўраев “Бухорча” ва “Мавриги” тароналари. – Тошкент. Фан, 2005. Б-3-4.

TARIXIY VOQEALARNI O‘RGANISHDA TAHLIL VA DALIL

S.R.Tolibova,
O‘zbekistonning eng yangi tarixi masalalari bo‘yicha
muvofiqlashtiruvchi metodik markazi ilmiy xodimi

Annotatsiya

Ilmiy maqolada tarix fani metodologiyasiga oid tahlil va dalil masalasi atroflicha yoritishga harakat qilingan. Asosiy metodologik jihatlari, tarix fani voqea-hodisalarni xolisona o‘rganishdagi o‘rni va ahamiyati berilgan.

Kalit so‘zlar: Metodologiya, tahlil, dalil, tarixiy manba, tarixiy asar, tarixiy voqea, tafakkur, tarixiy tamoyil, milliy g‘oya.

Tarix fani murabbiylik, yaratuvchanlik, yo‘naltiruvchilik va insoni istiqbolga da‘vat eadigan kuchdir. Mazkur fan inson taraqqiyotiga kuchli ta‘sir o‘tkazadi, milliy mafkurani shakllantiradi. Ayniqsa, uning xalq tarixi, uning rivojlanish bosqichlarini nechog‘lik o‘rganish, undan saboq chiqarish, yoshlarni komil inson qilib tarbiyalashdagi o‘rni nihoyatda beqiyosdir. Shu sabab hali o‘tgan asrning 90-yillari boshlarida yangi yosh davlatimiz oldida mamlakatimiz mustaqilligini mustahkamlash, o‘z taraqqiyot yolini belgilab olish, bu yo‘lda yoshlarimizni ulug‘ ajdodlarimiz ilmiy – ma‘naviy qadriyatlarimiz asosida tarbiyalash vazifasi ko‘ndalak bo‘lib turganida, biz aynan shu fan kuchi va ta‘siridan foydalandik. O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida”gi qonuni “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” hamda «Davlat ta‘lim standartlari» talablariga muvofiq barkamol shaxs va malakali mutaxassisni tarbiyalashga qaratilgan ijtimoiy harakat muvaffaqiyatini taminlashga erishdik.

Bugunda faxr bilan aytishimiz mumkinki, mamlakatimizda milliy mafkuraga asoslangan O‘zbekistonning boy intellektual salohiyatini yana bir bor jahonga namoyon etdi. Yurtimizda ta‘lim tizimi tarixi va uning ravnaqi, istiqboli keng o‘rganilmoqda, to‘plangan jahon tajribalaridan foydalanilmoqda, oquv jarayonida innovatsion uslublarni qo‘llash jadal sur‘atda amalga oshmoqda. Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev ta‘kidlaganidek, “O‘z kuchimiz va imkoniyatlarimizga bo‘lgan ishonch bizni Uchunchi Renessans poydevorini yaratishdek ezgu maqsad yo‘lida birlashtirib, yanada kuchli va mustahkam qilmoqda[1].

Ta‘lim - tarbiyaga alohida ahamiyat berish - bu kelajak haqida qayg‘urish demakdir. Endilikda har qaysi davlat, har qaysi millat, birinchi navbatda o‘zining yuksak madaniyati va ma‘naviyati bilan kuchlidir. «Kuch – bilim va tafakkurda[2] deb takidladilar, birinchi Prezidentimiz I. A. Karimov.

МАФКУРАВИЙ ОНГ ТАРИХИ ВА УНИНГ ИЖТИМОЙ ОНГ ТИЗИМИДА ТУТГАН ЎРНИ
Ф.Р.Худжакулова, НавДПИ Миллий ғоя, маънавият
асослари ва ҳуқуқ таълими кафедраси ўқитувчиси.....72

ZAMONAVIY TADQIQOTLARDA BUXORO AMIRLIGI TARIXINI O'RGANISHDAGI
NAZARIY KONSEPTUAL YONDASHUVLAR
R.Shukurov, Nizomiy nomidagi TDPU
“O‘zbekistonning eng yangi tarixi kafedrası o‘qituvchisi.....75

TARIXIY BILIMLAR TASNIFI – TARIXIY TADQIQOTLAR OB‘YEKTI SIFATIDA
G.B.To‘rayeva, Buxoro davlat universiteti.....78

3-SHO‘BA. O‘ZBEKISTON TARIXI FANINI O‘QITISHNING ILMIIY-NAZARIY METODOLOGIK JIHATLARI

ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИНИ ЎҚИТИШДА «МУИЗЗ АЛ-АНСОБ» АСАРИ МУҲИМ МАНБА
Ш.С.Ғаффоров, тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд Давлат университети.....81

УЧИНЧИ РЕНЕССАНС ЁШЛАРИ – БИРИНЧИ ВА ИККИНЧИ РЕНЕССАНС
АЖДОДЛАРИГА МУНОСИБ ВОРИСЛАРДИР
Г.К.Машарипова, Тошкент тўқимачилик ва енгил саноат институти профессори.....83

БУЮК ҒАЛАБАГА МУНОСИБ ҲИССА ҚЎШГАН ЎЗБЕКИСТОНЛИК
“ҚУРОЛСИЗ АСКАРЛАР” ҲАҚИДА (хориж тарихшунослигида)
Хуршид Курбонов, тарих фанлари номзоди
Навобий давлат педагогика институти.....85

BADIIY TARIXIY ASARLAR O‘QUVCHILARNING MUSTAQIL ISHLASH
FAOLIYATINI O‘STIRISH OMILI
R.N.Tolibov, “Tarix o‘qitish metodikasi kafedrası” dotsenti, NDPI.....89

“БУХОРЧА” ВА “МАВРИГИ” МУСИҚИЙ ТУРКУМЛАРИ ТАДҚИҚОТЛАРИНИНГ
ТАРИХИЙ, МАЪНАВИЙ – МАЪРИФИЙ АҲАМИЯТИ
Б.И.Мустафоев, Бухоро вилоят Х.Т.Х.Қ.Т.У.М.О.Х. маркази доценти,
педагогика фанлари номзоди.....92

TARIXIY VOQEALARNI O'RGANISHDA TAHLIL VA DALIL
S.R.Tolibova, O‘zbekistonning eng yangi tarixi masalalari bo‘yicha
muvofiqlashtiruvchi metodik markazi ilmiy xodimi.....93

ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИНИ ЎҚИТИШДА БХСР АҲОЛИСИНИНГ ЭТНО МИЛЛИЙ
ТАРҚИБИ ҲАҚИДА ҚЎШИМЧА МАЪЛУМОТЛАР БЕРИШНИНГ УСУЛ ВА ВОСИТАЛАРИ
А.Б.Йўлдошев, Бухоро давлат университети “Жаҳон тарихи” кафедраси таянч докторанти.....96

ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХИДА ХОТИН-ҚИЗЛАР МАСАЛАСИНИНГ ЎРГАНИЛИШИДА
ЁНДАШУВ МЕТОДЛАРИ
Д.М.Рўзиева, Навобий давлат педагогика институтининг мустақил изланувчиси.....98

TARIX FANINI O‘QITISHDA INNOVACIION YONDASHUVLAR
X.X.Djurayev, Buxoro viloyat X.T.X.Q.T.U.M.O. instituti o‘qituvchisi
Ф.Х.Джуроева, Бухоро шаҳар 8-умумий ўрта таълим мактаби тарих фани ўқитувчиси.....100

САДРИДДИН АЙНИЙ АСАРЛАРИДА ЁШЛАР ТАРБИЯСИ МАСАЛАЛАРИ
Темиров Ф.У. т.ф.ф.д. (PhD), БухДУ
Носиров Ш. талаба, БухДУ.....102

TARIXIY HAQIQATNI O'RGANISH ZARURATI

NavDPI "Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi" yo'nalishi talabasi Husanov A.

Ilmiy rahbar: NavDPI "Milliy g'oya, ma'naviyat

asoslari va huquq ta'limi" kafedrasida o'qituvchisi V. Ashirov259

BARKAMOL AVLOD TARBIYASIDA "AVESTO"DAGI MA'NAVIY-AXLOQIY

QARASHLARDAN FOYDALANISH

M. Nuriddinova, Navoiy shahridagi 5- umum ta'lim maktabi tarix fani o'qituvchisi.....260

ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛАТЛАРАРО МУНОСАБАТЛАРНИ МУСТАХҚАМЛАШДА

ИЛҒОР ИНФОРМАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ЎРНИ

M. M. Temirova, KJKon, KДПИ ўқитувчиси.....262

TARIX DARSLARIDA MUTAFAKKIRLARNING MA'NAVIY MEROSLARIDAN FOYDALANISH

O'tayeva F. X. – BuxDU, Buxoro tarixi kafedrasida katta o'qituvchi

Qurbonov M. A. - BuxDU, Tarix va madaniy meros fakulteti iqtidorli talaba.....266

TARIX DARSLARIDA SAMARADORLIKNI OSHIRISHDA SAN'AT

ASARLARIDAN FOYDALANISHNING ЙЎЛЛАРИ

S. A. Xaydarov, TVЧДИ Гуманитар фанлар факультети, PhD.

Тарих кафедраси катта ўқитувчиси.....267

TARIX ЎҚИТИШ МЕТОДЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ТУРКУМЛАНИШИ

M. Beshimov, BuxDU, Buxoro tarixi kafedrasida ўқитувчиси.....269

ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИЯ ДАРСИ ВА УНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ

A. A. Xomidov - t. f. n., docent

J. A. Abdulkarimov - t. f. n., docent

Академик Б. Гафуров номидаги Хўжанд давлат университети.....271

ZAMONAVIY TARIX FANI METODOLOGIYASINING DOLZARB MUAMMOLARI

mavzusidagi

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari

2021-yil 24-mart

© Navoiy davlat pedagogika instituti, 2021-y.

Bosishga ruxsat berildi: 23.03.2021-y. Qog'oz bichimi 80x64 1/8

Hajmi 34,5 bosma taboq. Adadi 100 nusxa.

Bosmaxona manzili: Navoiy shahri, Ibn Sino ko'chasi 45-uy,

NavDPI kichik bosmaxonasi
